This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

Twintig jaar polls, of de teloorgang van een vorm van interne partijdemocratie

door Lieven DE WINTER,

Medewerker aan de Afdeling Politologie
van de Katholieke Universiteit te Leuven.

*

Inleiding.

De Belgische parlementsverkiezingen verlopen in verschillende stadia. Een eerste stap bestaat uit de selectie van enkele honderden kandidaten en kandidaat-opvolgers die op de kieslijsten voorkomen, uit de miljoenen burgers die voldoen aan de voorwaarden van de kieswetgeving m.b.t. verkiesbaarheid (1). De volgende stadia zijn de verkiezingscampagne, de eigenlijke stemming door de kiesgerechtigden, de feitelijke verdeling van de te begeven mandaten der kamerleden en rechtstreeks verkozen senatoren, en tenslotte de aanduiding van de provinciale en gecoöpteerde senatoren.

In dit selectieproces bekleedt de fase der samenstelling van de kieslijsten een cruciale plaats, omdat slechts zeer zelden een kandidaat die buiten de nuttige volgorde op een kieslijst geplaatst is, verkozen wordt (2). De volgorde der kandidaten op de kieslijsten is m.a.w. quasi-definitief. De kiezer bepaalt aldus slechts het aantal mandaten dat elke partij krijgt toegewezen, maar niet de concrete personen die deze mandaten zullen bekleden. Dit machtsmoment situeert zich binnen de politieke partijen. Vanuit democratisch oogpunt stelt zich dan ook de vraag in welke mate de burger bij dit moment betrokken wordt.

De bedoeling van deze bijdrage is na te gaan welke statutaire regelingen de diverse partijen m.b.t. de lijstsamenstelling hebben uitgewerkt en in

(1) De voorwaarden van verkiesbaarheid zijn in de grondwet en de kieswet vastgelegd. Voor de wettelijke bepalingen m.b.t. voordracht van de kandidaatslijst, raadplege men A. DELCROIX, *Verzameling der Belgische kieswetten*, Brussel, 1968, blz. 49-63.

(2) De nuttige volgorde is het aantal mandaten dat een partij in een arrondissement bij de verkiezingen heeft veroverd.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

welke mate er een evolutie valt waar te nemen in de selectiemethodes die de partijen feitelijk gehanteerd hebben bij de parlementsverkiezingen sinds 1958. Voorts wordt naar de reikwijdte van de samenstelling van de kieslijsten gepeild en tenslotte worden de vastgestelde tendenzen volgens democratische normen geëvalueerd.

1. De samenstelling der kieslijsten volgens de partijstatuten.

Uit de partijstatuten blijkt dat de modaliteiten van de lijstsamenstelling van partij tot partij aanzienlijke verschillen vertonen (3).

De nationale statuten van de CVP-PSC, de Volksunie en de KPB verschaffen tamelijk volledige en precieze voorschriften terzake, terwijl de BSP-PSB en de PVV-PLP de normering van de lijstsamenstelling aan de arrondissementele besturen overlaten (4).

De partijen stellen een aantal voorwaarden aan de personen die zich kandidaat willen stellen. Het gaat hier om bepalingen m.b.t. het aantal jaren lidmaatschap van de partij, de integratie in diverse organisaties van de zuil waarvan de partij de politieke spreekbuis vormt, de omvang van de steun van de kandidaat door de partijleden en/of afdelingen, het lezen van de partijpers, de hoogte van de consumptie bij de coöperatieven enz... Deze voorwaarden reduceren het aantal potentiële kandidaten reeds in aanzienlijke mate.

Een tweede faze bestaat in de rangschikking van de personen die aan de partijcriteria voldoen en zich kandidaat stellen op de lijsten die ter beoordeling van de partijleden kunnen worden voorgelegd d.m.v. de algemene ledenpoll. Hieronder verstaan we de verkiezing van de kandidaten of minstens hun rangschikking in nuttige volgorde, voor de partijlijsten

---

(3) Ondanks de opsplitsing in de jaren zeventig van elk van de drie traditionele partijen in franstalige en nederlandstalige zusterpartijen, worden ze in dit onderzoek gemakkelijkheidshalve toch als één partij beschouwd. Ze traden nl. bij het merendeel der verkiezingen in onze onderzoeksperiode als één partij op. Ook zou de interpretatie van de evolutie van het gebruik der lijstsamenstellingsmethodes sterk bemoeilijkt worden indien de gegevens vanaf de splitsingsdatum zouden worden opgesplitst per zusterpartij. Hierdoor zou ook de vergelijkbaarheid tussen de partijen onderling in het gedrang komen. De statutaire bepalingen van de franstalige en nederlandstalige zusterpartijen van de drie traditionele partijen verschillen, wat de modaliteiten van de samenstelling van de kieslijsten betreft, slechts in geringe mate.

(4) In het kader van ons onderzoek is het niet nodig een gedetailleerde beschrijving te geven van de statutaire regelingen welke de partijen m.b.t. de lijstsamenstelling hebben uitgewerkt, aangezien zeer vaak van deze bepalingen wordt afgeweken (infra). Een goed overzicht van de modaliteiten van de lijstsamenstelling tijdens de periode 1958-1965 vindt men bij W. DEWACHTER, *De wetgevende verkiezingen als proces van machtsverwerving in het Belgisch politiek bestel,* Antwerpen, 1967, blz. 110-166. Voor de huidige reglementering terzake raadplege men de recentste versies van de partijstatuten.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

bij de wetgevende verkiezingen, waarbij alle partijleden stemgerechtigd zijn. Een zgn. « poll der afgevaardigden » waarbij alleen bestuursleden, al dan niet gemandateerd door de leden uit hun afdeling, stemgerechtigd zijn, wordt derhalve door ons niet als poll weerhouden. Bij de BSP-PSB worden de kandidaten in een toevallige rangorde op de poll-lijst geplaatst, bij de CVP-PSC oordeelt het arrondissementeel bestuur hoe de volgorde van de kandidaten op de poll-lijst bepaald zal worden. De kandidaten worden meestal onder de vorm van een modellijst, d.i. een voorstel tot rangordening, aan de partijleden voorgelegd. Deze ordening, evenals het al dan niet toelaten van een kandidaat op een poll-lijst, gebeurt in de schoot van één van de arrondissementele bestuursorganen. Het gebruik van de modellijst heeft tot gevolg dat de beslissing over de samenstelling van de kieslijst zich gedeeltelijk van de deelnemers aan de poll naar het orgaan, dat de lijst opstelt, verplaatst, omdat de voorgestelde volgorde in de praktijk bijzonder moeilijk gewijzigd kan worden. Bij de PVV-PLP worden de kieslijsten in sommige federaties samengesteld volgens het poll-systeem, met toevalsrangordening ; in andere federaties geschiedt de samenstelling binnen het federaal bestuur.

De nationale statuten van de PVV-PLP en de CVP-PSC laten ook toe dat de nationale bestuursorganen, mits een beslissing met een bijzondere meerderheid, bepaalde kandidaten kunnen toevoegen of afvoeren en de rangorde kunnen wijzigen. In sommige BSP-PSB federaties kunnen bepaalde, meestal belangrijke kandidaten « buiten poll » op een verkiesbare plaats op de effectieve kandidatenlijst gezet worden.

De wijze waarop de pollers over de kandidatenlijst stemmen verschilt eveneens van partij tot partij. Bij de BSP-PSB gebruikt men ofwel een meernamig meerderheidsstelsel ofwel een voorkeurstelsel. De PVV-PLP hanteert eveneens een meerderheidsstelsel indien men besluit een poll te houden. Bij de CVP-PSC is een ingewikkeld systeem van toepassing, waarbij de pollers zowel op de modellijst als op een alfabetische lijst moeten stemmen.

De samenstelling van de lijsten van de Volksunie geschiedt zonder enige vorm van poll. Het is een exclusieve aangelegenheid van de arrondissementele bestuursorganen en het algemeen hoofdbestuur.

De kandidatenlijsten van de KPB worden door het Centraal Comité opgesteld, op voorstel van de federaties.

In het FDF-RW is de Conseil Général belast met de samenstelling van de kandidaatslijsten.

Uit bovenstaand beknopt overzicht der statuten blijkt dat de drie traditionele partijen d.m.v. een algemene ledenpoll aanzienlijke inspraakkansen bieden aan hun leden bij de samenstelling der kieslijsten. De praktijk

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

wijst echter uit dat vaak, omwille van diverse redenen, van deze statutaire beschikkingen wordt afgeweken. Een studie over het democratisch gehalte van dit selectieproces dient daarom in eerste instantie te peilen naar de mate van feitelijke betrokkenheid van de burgers bij de concrete lijstsamenstellingen bij elke verkiezing.

In de volgende paragrafen zal dan ook het daadwerkelijk gebruik van algemene ledenpolls, als methode tot kieslijstsamenstelling, onderzocht worden vanaf 1958, alsook de verhouding partijleden en pollers t.a.v. het totale kiezerskorps. Immers, naarmate de verhouding kiezers/effectieve besluitvormers m.b.t. de lijstsamenstelling afneemt, vermindert ook de democratische legitimiteit van deze cruciale selectiefase.

De massale deelname van de burgers wordt door meerdere factoren bemoeilijkt of zelfs verhinderd. Een eerste beperking van de inspraak van de burgers in dit proces is dat alleen partijleden stemgerechtigd zijn bij deze verkiezingen. Vervolgens maakt slechts een gedeelte der partijleden van hun stemrecht gebruik. Wanneer besloten wordt tot het houden van een zgn. « poll van afgevaardigden » wordt het aantal effectieve deelnemers nog kleiner, terwijl bij de lijstsamenstelling zonder poll de besluitvorming bij enkele tientallen bestuursleden berust.

2. Evolutie van het gebruik van de algemene ledenpoll bij de samenstelling van de kieslijsten voor de Kamer van Volksvertegenwoordigers tijdens de periode 1958-1978 (5).

A. *Methode.*

De evolutie van het gebruik van het poll-systeem als selectiemethode bij de samenstelling van de kieslijsten kan op twee wijzen onderzocht worden.

Vooreerst kan de evolutie van het aantal arrondissementen, waar het poll-systeem wordt toegepast, worden weergegeven. Deze benadering is in de praktijk moeilijk uitvoerbaar, wegens het gebrek aan gegevens, vnl. wat de kleine arrondissementen betreft. Deze analyse biedt daarbij geen reëel beeld van het relatief belang van het poll-systeem bij de selectie van de 212 kamerleden.

Het is daarom aangewezen de tweede methode toe te passen. Hierbij wordt de evolutie weergegeven van de verhouding van het aantal kamer-

(5) Dit overzicht van het gebruik van het poll-systeem wordt beperkt tot de samenstelling van de kandidatenlijsten voor de Kamer van Volksvertegenwoordigers. Wat de preselectie van de direct verkozen senatoren betreft, blijkt uit meerdere verkiezingen dat het poll-systeem beduidender minder wordt toegepast dan bij de voorverkiezingen van de kamerleden.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

leden welke door een poll op de kieslijst zijn gekomen, t.o.v. het totaal aantal verkozenen.

Deze evolutie kan per partij en voor de gehele groep van kamerleden worden uitgetekend. Aangezien het voor sommige partijen tijdens bepaalde verkiezingen onmogelijk was om sluitende gegevens voor al hun verkozenen te verzamelen, wordt bij elke verkiezing het aantal kamerleden vermeld waarover wel gegevens beschikbaar waren, en de verhouding van deze groep t.a.v. het totaal aantal verkozenen (6).

B. *Het gebruik van het poll-systeem bij de CVP-PSC.*

De kandidaten van de CVP-PSC kunnen volgens vier procedures op de kieslijst geplaatst worden.

Vooreerst is er de zgn. zuivere poll, waarbij de kandidaten in een willekeurige rangorde aan de pollers aangeboden worden. Vervolgens zijn er de polls waarbij de partijleden de hen voorgestelde modellijst integraal goedgekeurd of gewijzigd hebben. De modellijst is een voorstel tot ordening van de kandidaten of een aantal kandidaten, opgesteld door één van de bestuursorganen van de arrondissementele organisatie. Omtrent de stemmingsprocedure en de inspraakmogelijkheden van de partijleden bij deze polls met modellijst schrijft W. Dewachter het volgende : « Aan de pollkiezers wordt op elk stembiljet een dubbele lijst aangeboden : vooreerst de modellijst en daarnaast de alfabetische lijst. De kiezers kunnen de modellijst goedkeuren door een lijststem op de modellijst uit te brengen. Wensen zij een andere volgorde, dan dienen zij op de alfabetische lijst meerdere stemmen in voorkeursrangorde uit te brengen. Indien de modellijst 50 % van de geldige stemmen bekomt is de modellijst (zijn kandidaten en zijn volgorde) goedgekeurd. Haalt de modellijst geen 50 % van de geldige stemmen dan verkrijgt elke kandidaat op de modellijst, naar gelang zijn volgorde op de modellijst, te beginnen met de laatst geklasseerde, 1 maal, 2 maal, enz. tot en met de eerst geklasseerde, het aantal lijststemmen als voorkeurstemmen toegewezen en deze stemmen worden dan nog gevoegd bij de stemmen die deze kandidaten preferentieel op de alfabetische lijst bekomen.. Wie op deze manier het grootste aantal stemmen

---

(6) De literatuur over de samenstelling van de kieslijsten is vrij omvangrijk. Bij de samenstelling van de tabellen werd gesteund op de gegevens uit de artikelen of werken vermeld in de bibliografie van de lijstensamenstelling in bijlage. Toch zijn er voor bepaalde partijen voor enkele verkiezingen geen basisgegevens voorhanden. Deze leemten werden door eigen onderzoek opgevuld. Zo werd de gebrekkige informatie m.b.t. de lijstsamenstelling van de BSP-PSB bij de verkiezingen in 1968 aangevuld door de gegevens uit de kranten *Le Soir, Le Peuple, Volksgazet, Het Laatste Nieuws* en *De Standaard.* Voor het verzamelen van de gegevens m.b.t. de verkiezingen van 1977 en 1978 werd in hoofdzaak beroep gedaan op de partijstudiediensten en op de arrondissementele partijsecretariaten.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

TABEL I

De samenstelling van de kieslijsten van de CVP-PSC voor de Kamer van 1958 tot 1978

Jaar (1)	*Totaal aantal kamerleden (2)*	*Aantal onderzochte kamerleden (3)*	*% onderzochte kamerleden* $(4) = \frac{3}{2} \times 100$	*Zuivere poll*		*Gewijzigde modellijst*		*Goedgekeurde modellijst*		*Geen poll*		*Totaal poll*	
				Aantal (5)	*% (6)*	*Aantal (7)*	*% (8)*	*Aantal (9)*	*% (10)*	*Aantal (11)*	*% (12)*	*Aantal (13) = 5 + 7 + 9*	*% (14) = 6 + 8 + 10*
1958	104	99	95,2	14	14,1	5	5,1	73	73,7	7	7,1	92	92,9
1961	96	65	67,7	13	20	5	7,7	32	49,2	15	23,1	50	76,9
1965	77	63	79,7	5	7,9	15	23,8	20	31,8	23	36,5	40	63,5
1968	69	69	100	2	2,9	0	0	0	0	67	97,1	2	2,9
1971	67	67	100	3	4,5	0	0	2	3	62	92,5	5	7,5
1974	72	65	90,2	0	0	0	0	3	4,6	62	95,4	3	4,6
1977	80	80	100	0	0	0	0	0	0	80	100	0	0
1978	82	82	100	0	0	0	0	8	9,8	74	90,2	8	9,7
	647	520	91,2	37	6,3	25	4,2	138	23,4	390	66,1	200	33,9

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

bekomt, wordt kopman voor de kandidatenlijst bij de eigenlijke verkiezingen. De kandidaat met het tweede grootste aantal stemmen (op deze manier berekend) wordt tweede op de lijst, enz., tenminste als de uitspraak van de pollers wordt geëerbiedigd. De mate van besluitvorming van het orgaan dat de modellijst opstelt is groot, omdat de modellijst reeds een besluitvorming insluit en omdat de modellijst een suggestieve bevraging is (...) In de opstelling van de modellijst door een beperkt orgaan zit een sterke oligarchisering van het partijdig functioneren en een uitgesproken poging tot formalisering van de pollverrichtingen » (7).

Tenslotte zijn er de kieslijstsamenstellingen waarbij aan elke vorm van poll verzaakt wordt.

In tabel I werd aldus een onderscheid gemaakt tussen de kamerleden van de CVP-PSC naargelang zij op de kieslijst zijn geplaatst d.m.v.

1° een zuivere poll,

2° een modellijst, die door de pollers gewijzigd werd,

3° een modellijst, die door de pollers werd goedgekeurd,

4° een andere procedure.

Een eerste vaststelling is dat in de CVP-PSC het poll-systeem zeer sterk aan belang heeft ingeboet. Terwijl in 1958 nog 97 % van alle christen-democratische kamerleden door een poll op de kieslijsten geraakten, daalt dit percentage zeer snel, om vanaf 1968 niet meer boven de 10 % uit te stijgen. In de periode 1958-1978 werden tweederden van de CVP-PSC kamerleden zonder enige vorm van poll op de kieslijsten geplaatst.

Wat de kamerleden betreft die wel door een poll geplaatst werden, blijkt dat 18,7 % door een zuivere poll, 12,6 % via een door de pollers gewijzigde modellijst en 68,7 % via een goedgekeurde modellijst werden verkozen. In het licht van deze cijfers moet dan ook de democratische betekenis van de hoge percentages van gepollde kamerleden bij de verkiezingen van 1958, 1961 en 1965 gerelativeerd worden, omdat bij de goedgekeurde modellijsten de beslissingen i.v.m. de samenstelling van de kieslijsten grotendeels bij de bestuursorganen van het arrondissement berust.

De gegevens m.b.t. de lijstsamenstelling bij de CVP-PSC zijn zeer volledig. Van de 645 kamerleden die in de periode 1958-1978 verkozen werden, kon voor 589 onder hen informatie gevonden worden over de manier waarop zij op de kieslijsten geplaatst werden.

---

(7) W. DEWACHTER, *De wetgevende..., op. cit.*, blz. 130-133.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

C. *Het gebruik van het poll-systeem bij de BSP-PSB.*

Bij de behandeling van de gegevens m.b.t. de lijstensamenstelling bij de BSP-PSB werd alleen een onderscheid gemaakt tussen kamerleden die via een « algemene ledenpoll » op de kieslijst gestemd werden en zij die geplaatst werden op een andere wijze (meestal « buiten poll » of d.m.v. aanduiding door een federaal congres).

Tabel II wijst uit dat er ook bij de BSP-PSB een gestadige afgang is bij het gebruik van de polls, zij het veel trager dan bij de CVP-PSC. In de

TABEL II

De samenstelling van de kieslijsten van de BSP-PSB voor de Kamer van 1958 tot 1978

Jaar	Totaal aantal kamerleden	Aantal onderzochte kamerleden	% onderzochte kamerleden	Poll		Geen poll	
				Aantal	%	Aantal	%
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
1958	84	73	86,9	66	90,4	7	9,6
1961	84	50	57,5	39	78,0	11	22,0
1965	64	38	59,4	28	73,7	10	26,3
1968	59	45	76,3	34	75,6	11	24,4
1971	61	61	100	30	49,2	31	50,8
1974	59	59	100	33	55,9	26	44,1
1977	62	62	100	28	45,2	34	54,8
1978	58	58	100	9	15,5	49	84,5
	531	446	84,0	267	59,9	179	40,1

jaren zeventig blijkt nog ongeveer de helft van kamerleden (1978 buiten beschouwing gelaten), via een poll op de kieslijsten verkozen te worden. De lage score voor 1978 wordt verklaard door een regeling, welke de meeste federaties navolgen, die inhoudt dat, wanneer verkiezingen gehouden worden minder dan 18 maanden na de vorige verkiezingen, de vorige kieslijst behouden blijft. Deze regeling werd ingeroepen ter rechtvaardiging van het verlaten van het poll-systeem in 1978. Nochtans kwamen deze verkiezingen 20 maanden na die van 17 april 1977.

Tijdens de periode 1958-1978 werden 59,9 % van de BSP-PSB kamerleden via een poll op de kieslijsten verkozen.

Van de 530 BSP-PSB-kamerleden die in de periode 1958-1978 werden verkozen, kon er voor 446, d.i. 84,2 % gegevens verzameld worden over de wijze waarop zij op de kieslijsten geplaatst werden.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

D. *Het gebruik van het poll-systeem bij de liberale partijen* (8).

Zoals bij de BSP-PSB werd in Tabel III alleen een onderscheid gemaakt tussen de liberale kamerleden die d.m.v. een algemene ledenpoll op de kieslijst werden verkozen, en zij die op een andere wijze geplaatst werden.

TABEL III

De samenstelling van de kieslijsten van de PVV-PLP voor de Kamer van 1958 tot 1978

Jaar (1)	Totaal aantal kamerleden (2)	Aantal onderzochte kamerleden (3)	% onderzochte kamerleden (4)	Poll		Geen poll	
				Aantal (5)	% (6)	Aantal (7)	% (8)
1958	21	18	75	14	77,8	4	22,2
1961	20	13	65	8	61,5	5	38,5
1965	48	33	68,8	13	39,4	20	60,6
1968	47	35	74,5	13	37,1	22	62,9
1971	34	34	100	3	8,8	31	91,2
1974	30	30	100	0	0	30	100
1977	33	26	78,8	1	3,8	25	96,2
1978	37	33	89,2	3	9,1	30	90,9
	270	222	82,2	55	24,8	167	75,2

Ook bij de liberalen kan een dalend gebruik van de poll vastgesteld worden, zij het iets minder bruusk dan bij de CVP-PSC. In vergelijking met de CVP-PSC en de BSP-PSB ligt, voor de gehele periode, het gebruik van de poll ook lager. Van het totaal aantal liberale kamerleden, die in de periode 1958-1978 verkozen werden, zijn er slechts 24,5 % d.m.v. een algemene ledenpoll op de kieslijsten geplaatst. Evenmin als bij de CVP-PSC stijgt het aantal liberale gepollde kamerleden in de jaren zeventig nog boven de 10 % uit.

Er werd informatie aangaande de wijze van preselectie gevonden voor 224 van de 270 liberale kamerleden die in de periode 1958-1978 verkozen werden.

E. *De verhouding tussen het totaal aantal kamerleden en zij die door een poll op de kieslijsten verkozen werden.*

Tabel IV geeft een overzicht van de evolutie van het aantal kamerleden die via een poll op de kieslijsten verkozen werden, t.a.v. het totaal aantal (= 212) kamerleden. Aangezien tabel IV een samenvoeging is van de tabellen I, II en III, met bijvoeging van de verkozenen van de partijen

(8) Bij de liberale partijen werd naast de grote franstalige en nederlandstalige zusterpartijen, ook de kamerleden van de, al dan niet tijdelijk, afgescheurde Brusselse formaties gerekend.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

TABEL IV

Totaal aantal gepolide en niet-gepolide kamerleden in de periode 1958-1978

Jaar	Gepolide in CVP, BSP, PVV	Niet-gepolide in CVP, BSP, PVV	Aantal VU kamerleden	Aantal FDF-RW kamerleden	Aantal KPB kamerleden	Kamerleden van andere partijen	Totaal ongepolide kamerleden	Wijze van preselectie onbekend	Totaal aantal kamerleden	Aantal bekende gevallen	Gepolide kamerleden %	Niet-gepolide kamerleden %	% gekende gevallen
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8) 3 tot 7	(9)	(10) 2 + 8 + 9	(11) 10 + 9	(12) = 2/11 × 100	(13) = 8/11 × 100	
1958	172	18	1	0	2	0	21	19	212	193	89,1	10,9	91,0
1961	97	31	5	0	5	2	43	72	212	140	69,3	30,7	66,0
1965	81	53	12	5	6	0	76	55	212	157	51,6	48,4	74,1
1968	49	100	20	12	5	0	137	26	212	186	26,3	73,7	87,7
1971	38	124	21	24	5	0	174	0	212	212	17,9	82,1	100
1974	36	116	22	25	4	0	189	7	212	205	17,6	82,4	96,7
1977	29	139	20	15	2	0	176	7	212	205	14,1	85,9	96,7
1978	20	153	14	15	4	2	188	4	212	208	9,6	90,4	98,1
	522	736	115	96	33	4	984	190	1696	1506	34,7	65,3	88,8

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

die geen poll-systeem kennen, komt de dalende tendens van het gebruik van het poll-systeem als wijze van kieslijstsamenstelling, ook hier naar voor.

Ondanks de toevoeging van het aantal kamerleden van de VU, de KPB en het FDF-RW, partijen die geen poll toepassen, ligt het percentage van het aantal gepollde kamerleden t.a.v. het totaal der verkozenen in de periode 1958-1978 (34,5 %) toch nog hoger dan het gemiddeld percentage van de CVP-PSC en de liberale partijen (resp. 33,6 % en 24,5 %) wegens het grote gewicht van de groep der gepollde socialistische kamerleden (59,9 %).

Evolutie van het percentage gepollde kamerleden van de CVP-PSC, BSP-PSB, PVV-PLP van 1958 tot 1978

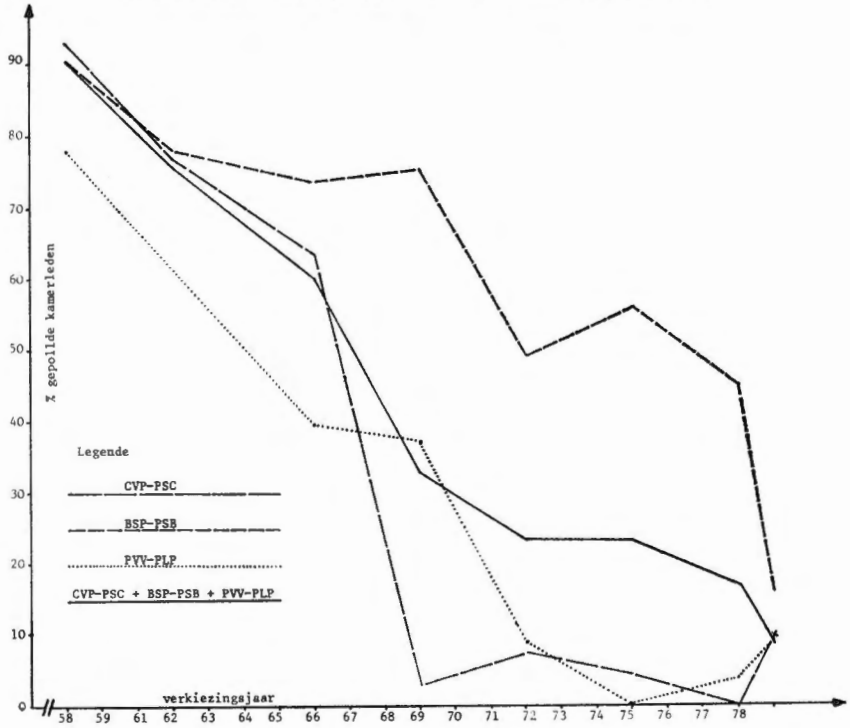

In grafiek I wordt de dalende tendens van het aantal gepollde kamerleden t.a.v. het totaal aantal kamerleden, per partij afzonderlijk en voor de drie traditionele partijen gezamenlijk, grafisch weergegeven.

De correlatie tussen de verkiezingsjaartallen en het percentage gepollde kamerleden van de drie traditionele partijen samen bedraagt —0.97, wat wijst op een quasi-lineaire afname in de tijd van de poll als methode tot lijstsamenstelling.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

3. De reikwijdte van de samenstelling van de kieslijsten.

De volgorde van de kandidatenlijsten is niet geheel definitief. Niet alleen de lijstsamenstellers bepalen wie er uiteindelijk in het parlement komt, de kiezers kunnen nl. ook de nuttige volgorde van de kieslijsten door-

TABEL V

Lijst van de kandidaten voor de Kamer van Volksvertegenwoordigers verkozen buiten de nuttige volgorde 1919-1978

Verkiezingsjaar	*Kiesarrondissement*	*Kandidaat*	*Partij*
1919	Tongeren-Maaseik	Theelen	katholiek
1921	Aalst	de Béthune	katholiek
1925	Brussel	Van den Eynde	katholiek
	Brussel	Max	liberaal
1929	—	—	—
1932	Brussel	Vandemeulebroek	liberaal
1936	Antwerpen	Van Cauwelaert	katholiek
	Brussel	Hymans	liberaal
1939	—	—	—
1946	—	—	—
1949	Brussel	Saint-Remy	PSC
1950	—	—	—
1954	Brussel	Nossent	CVP
1958	—	—	—
1961	Brussel	De Staercke	CVP
	Brussel	Van den Eynde	CVP
	Brussel	Saintraint	PSC
	Brussel	Messine	PSB
1965	Brussel	Gilson	PSC
	Brussel	Demuyter	PLP
1968	Brussel	Vanackere	CVP
	Brussel	Chabert	CVP
	Brussel	De Keersmaeker	CVP
	Brussel	Corbeau	PLP
1971	Brussel	Diegenant	CVP
	Brussel	De Kerpel	CVP
1974	Antwerpen	De Meester	CVP
	Antwerpen	Smets	CVP
	Gent-Eeklo	Kickx	PVV
1977	—	—	—
1978	—	—	—

breken. De exhaustieve lijst van de kamerleden verkozen buiten de nuttige volgorde sinds 1919 bewijst dat dit laatste zeer zelden voorkomt (9).

Sinds de parlementsverkiezingen van 1919 werden tot op heden 3.871 mandaten voor de Kamer van Volksvertegenwoordigers toegekend. Hier-

(9) W. DEWACHTER, De machtstoewijzingsfunctie van de voorkeurstemmen bij de Belgische parlementsverkiezingen in : *Tijdschrift voor geschiedenis*, XCII (1979), blz. 495 en 505.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

van zijn er slechts 24 die, alhoewel niet in de nuttige volgorde gerangschikt, er toch in geslaagd zijn volksvertegenwoordiger te worden. Dit is gemiddeld 1,26 per verkiezing of nog geen 0,66 % van elk parlementaire lichting.

De volgorde van de kandidatenlijsten is dus, uitgenomen een beperkte mogelijkheid tot doorbreking in het kiesarrondissement Brussel, vrijwel definitief. De wijze der verdeling van de lijststemmen, zoals die bepaald wordt door art. 170 van het kieswetboek, ligt aan de basis van dit definitief karakter (10). De hoofdvakstemmen worden immers toegekend volgens de volgorde van de kandidatenlijst, tot het cijfer van verkiesbaarheid bereikt wordt. Hierdoor staat de eerste geklasseerde kandidaat in een betere positie dan de tweede, en deze in een betere dan de derde, enz..

Deze vorm van toewijzing van de lijststemmen maakt de volgorde van de kandidatenlijst in grote mate determinerend voor de toekenning van de parlementaire mandaten.

4. Evolutie van de deelname van de partijleden aan de poll-verrichtingen.

De democratische legitimiteit van de lijstsamenstelling wordt niet alleen bepaald door het al dan niet houden van een poll en door zijn modaliteiten, doch ook door het aantal besluitvormers dat aan dit machtsmoment deelneemt. Vandaar dat in deze paragraaf nagegaan zal worden hoeveel partijleden bij de poll hun stem uitbrachten, de verhouding van deze groep participanten t.a.v. het totaal aantal stemgerechtigde partijleden, en de verhouding van het aantal effectieve pollers t.o.v. het gehele kiezerskorps van een partij.

Om deze evolutie van deze twee verhoudingen te onderzoeken werd per partij een tabel opgemaakt met het aantal partijleden van de arrondissementen waar een poll plaats vond, het aantal effectieve deelnemers aan de poll-verrichtingen, het percentage van het aantal pollers t.a.v. het totale ledenbestand, het aantal kiezers die in het arrondissement voor de partij

---

(10) Het eerste en het tweede lid van art. 170 van het kieswetboek bepalen : « Wanneer het getal titelvoerende kandidaten van een lijst gelijk staat met dit der aan de lijst toekomende zetels, zijn al deze kandidaten verkozen. Wanneer dit getal groter is, worden de zetels toegekend aan de titelvoerende kandidaten, die het meeste stemmen bekomen hebben. Bij staking heeft de voordrachtsorde de voorkeur. Alvorens de gekozenen aan te wijzen, kent het hoofdbureau individueel aan de titelvoerende kandidaten de met de voordrachtsorde overeenkomende lijststemmen toe. Deze toekenning geschiedt overdrachtelijk. De lijststemmen worden bij de door de eerste kandidaat der lijst bekomen naamstemmen gevoegd, totdat het verkiesbaarheidscijfer deze lijst bereikt ; dit cijfer wordt verkregen door het kiescijfer dezer lijst te delen met het getal der haar definitief toegekende zetels plus één. Is er overschot, zo wordt dit in gelijke mate aan de tweede kandidaat toegekend ; enzovoorts, tot al de lijststemmen toegekend zijn. »

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

gestemd hebben en het percentage van het aantal pollers t.a.v. het totaal arrondissementeel kiescijfer.

De grootste moeilijkheid bij het opmaken van dit soort tabellen is de onvolledigheid van de gegevens over het aantal leden en het aantal pollers. Meestal vermelden de geraadpleegde bronnen deze gegevens slechts voor enkele arrondissementen. De tabellen geven dus zeker geen volledig beeld van de deelname aan de polls, en het is niet ondenkbeeldig dat de gevonden gegevens niet helemaal representatief zijn voor de totale, gemiddelde deelname van de leden van een partij aan de poll-verrichtingen voor een bepaalde verkiezing.

A. *De deelname aan de polls bij de CVP-PSC.*

Tabel VI biedt een overzicht van de deelname van de leden van de CVP-PSC aan de poll-verrichtingen. Zoals uit kolom 3 blijkt zijn onze gegevens voor de verkiezingen van 1958 en 1961 tamelijk onvolledig (11).

Als eerste vaststelling geldt de afname van de mate van deelname van de partijleden aan de poll-verrichtingen, van 51,0 % in 1958 tot 37,6 % in 1965. Een mogelijke verklaring is een groeiende incongruentie, wat de lijstsamenstelling betreft, tussen de voorkeuren van de partijleden en van de partijbesturen.

Bij elke verkiezing barst er binnen meerdere arrondissementele besturen een soms heftige strijd los tussen de vertegenwoordigers van de diverse standen en deelorganisaties van de christelijke zuil om hun kandidaten een veilige plaats binnen de nuttige volgorde te voorzien. De volgorde op de modellijsten moeten dan ook beschouwd worden als het resultaat van de politieke krachtsverhoudingen tussen de standen in een bepaald kiesgebied. Deze krachtsverhouding loopt niet steeds parallel met het aantal leden van deze standen die ook lid zijn van de partij in een arrondissement. Zo spelen o.a. ook de nationale krachtsverhoudingen mee. Vandaar dat de voorkeur van de partijleden m.b.t. de kandidaten wel eens verschillen van het compromis dat in de arrondissementele besturen van de CVP-PSC over de kandidatenlijst bereikt werd.

Uit Tabel I blijkt dat de neiging van de pollers om modellijsten te verwerpen relatief is toegenomen (12).

---

(11) Voor de verkiezing van 1958 zijn er gegevens voorhanden voor 32 kamerleden (en hun arrondissementen) t.a.v. het totaal van 92 kamerleden die door een of andere vorm van poll op een kieslijst geplaatst werden, d.i. 34,5 %. Voor 1961 is deze verhouding 28 t.a.v. 50, d.w.z. 56 %. De gegevens over de verkiezingen van 1965 zijn tamelijk volledig (31 op 40, d.i. 77,5 %). Deze globale onvolledigheid beïnvloedt uiteraard de significantie van de vastgestelde tendenzen.

(12) In 1958 werden 5,1 % der christen-democratische kamerleden d.m.v. een gewijzigde modellijst op de kieslijsten geplaatst. In 1961 bedroeg dit 7,7 % en in 1965 zelfs 23,8 %. Daarbij dient rekening gehouden te worden dat een modellijst

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

TABEL VI

Deelname aan de CVP-PSC polls van 1958 tot 1978

Jaar (1)	*Arrondissement* (2)	*Aantal gepolde kamerleden* (3)	*Aantal leden* (4)	*Aantal pollers* (5)	*% pollers t.a.v. leden* (6)	*Kiezers* (7)	*% pollers t.a.v. kiezers* (8)
1958	Antwerpen	9	± 20.000	9.000	45,0	238.020	3,8
	Brussel	13	34.191	13.667	40,0	321.196	4,3
	Brugge	3	± 8.937	7.060	79,0	68.810	10,3
	Ieper	2	7.821	6.257	80,0	41.717	15,0
	Zinnik	1	2.257	1.354	60,0	27.089	5,0
	Verviers	4		7.180		71.154	10,1
	Gemiddeld	32 op 92			51,0		5,8
1961	Antwerpen	8	20.000	7.005	35,0	209.320	3,3
	Brussel	9	25.524	10.707	41,9	274.568	3,9
	Nijvel	2	4.000	± 2.000	± 50,0	33.437	± 6,0
	Brugge	3	11.500	4.907	42,7	64.875	7,6
	Veurne Diksmuide-Oostende	3		3.835		57.601	6,7
	Charleroi	2	8.000	± 3.000	37,5	55.411	5,4
	Gemiddeld	28 op 50			40,0		4,5
1965	Brussel	8	27.700	8.875	32,0	195.498	4,5
	Leuven	4	7.314	2.638	36,1	80.619	3,2
	Brugge	2	8.000	1.400	17,5	55.278	2,5
	Kortrijk	3	6.279	2.662	44,4	79.068	3,8
	Gent-Eeklo	6	12.500	4.500	36,0	145.818	3,1
	St. Niklaas	2		3.275		50.596	6,5
	Aalst	2	9.412	5.329	56,6	51.092	10,4
	Bergen	1	4.200	2.500	59,5	21.523	11,6
	Verviers	1	± 4.166	2.500	60,0	50.721	4,9
	Bastogne	1		1.822		9.764	18,7
	Neufchâteau	1	2.640	1.406	53,3	14.891	9,4
	Namen	1		1.862		37.224	5,0
	Gemiddeld	31 op 40			37,6		4,9
1968	Geen gegevens						
1971	Geen gegevens						
1974	Geen gegevens						
1977	Geen poll						
1978	Charleroi	3			60,0		
	Luik	2	6.894	± 4.481	± 65,0	75.250	6,0
		5 op 8					

tamelijk moeilijk gewijzigd kan worden. Als hypothese kan gesteld worden dat niet alleen het aantal gewijzigde modellijsten van 1958 tot 1965 toenam, doch dat de goedgekeurde modellijsten eveneens meer moeilijkheden ondervonden om goedgekeurd te worden. Uiteraard kan slechts mits inzage van de stemresultaten van elke poll uitsluitsel omtrent deze hypothese gegeven worden.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

De arrondissementele hoofdbesturen kunnen op deze toegenomen neiging van de partijleden tot verwerping van de modellijsten op diverse wijzen reageren. Vooreerst kan men zoveel mogelijk aan de pollprocedure verzaken. Deze neiging werd bij de CVP-PSC inderdaad zeer duidelijk in de periode 1958-1978 vastgesteld. Indien men toch besluit een poll te houden, dan biedt een modellijst uiteraard meer kansen opdat de definitieve volgorde overeenstemt met het nagestreefde compromis. Uit Tabel I blijkt dat het aantal christen-democratische kamerleden dat via een zuivere poll op de kieslijsten geraakt is, eveneens daalt van 1958 tot 1965. Als derde mogelijkheid tot vrijwaring van de volgorde op de modellijsten kan het bestuur de opkomst van de partijleden beperken, bv. door laattijdige oproeping, zodat misnoegde kandidaten minder tijd krijgen om hun sympathisanten te mobiliseren om een bepaalde modellijst te verwerpen. Deze tactiek kan een verklaring bieden voor de daling van het percentage partijleden van de CVP-PSC dat aan de polls deelneemt. Tenslotte kunnen arrondissementele besturen sinds de nieuwe statuten van 1965 beroep doen op het Nationaal Comité om als scheidsrechter op te treden bij geschilpunten. Aldus worden de partijleden in een arrondissement volledig buiten spel gezet, aangezien de poll-verrichtingen in dit geval geschorst worden. Ook werden de interventiemogelijkheden van het Nationaal Comité in 1965 aanzienlijk uitgebreid en kan het de kandidatenlijst aanvullen, de rangorde wijzigen en bepaalde kandidaturen weren. In hoeverre van de nationale interventie- en beslechtingsmogelijkheden gebruik gemaakt werd in onze onderzoeksperiode is moeilijk achterhaalbaar. Alleszins kan vermoed worden dat, gelet op de toename van gewijzigde modellijsten, de verruiming van deze oligarchiserende interventiebevoegdheden aan een reële behoefte beantwoordden en dat er dientengevolge ook in een toenemende mate van gebruik gemaakt werd.

Ook de verhouding van het aantal pollers t.o.v. het kiezerskorps vertoont een lichte daling. Het samengaan van deze tendens met de daling van het deelnamepercentage aan de poll kan alleen verklaard worden doordat het aantal kiezers van een partij sneller daaalt dan het aantal pollers, welk op zijn beurt sneller daalt dan het aantal partijleden. Dat het ledenbestand van een partij stabieler is dan het kiezerskorps is aannemelijk, doch dat het ook stabieler is dan het aantal pollers is merkwaardig, aangezien de deelname aan een poll een hogere vorm van politieke participatie is dan het loutere lidmaatschap. Naarmate de politieke participatie toeneemt, mag verwacht worden dat ook de partijtrouw hechter wordt.

B. *Bij deelname aan de polls bij de BSP-PSB.*

De gegevens in Tabel VII over de deelname van de BSP-PSB-leden aan de polls van hun partij zijn tamelijk volledig (kolom 3) en slaan op de gehele periode 1958-1978.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

TABEL VII

Deelname aan de BSP-PSB polls van 1958-1978

Jaar (1)	Arrondissement (2)	Aantal gepolde kamerleden (3)	Aantal leden (4)	Aantal pollers (5)	% pollers t.a.v. leden (6)	Kiezers (7)	% pollers t.a.v. kiezers (8)
1958	Antwerpen	8	± 20.606	10.621	45,0	206.804	5,1
	Brussel	13	± 24.184	9.300	38,5	336.667	2,8
	Charleroi	7	12.000	6.953	57,9	151.520	4,6
	Luik	7	± 17.423	± 10.000	57,4	177.016	± 4,2
	Gemiddeld	35 op 66			47,8		4,2
1961	Antwerpen	7	25.000	11.746	47,0	197.505	5,9
	Brussel	12	22.000	11.500	52,3	329.981	3,5
	Nijvel	2	5.536	3.837	69,3	57.179	6,7
	Bergen	3	12.580	8.658	68,8	70.527	12,3
	Charleroi	7		10.658		138.515	7,7
	Luik	8	20.750	10.993	53,0	172.124	6,4
	Gemiddeld	39 op 39			54,4		5,9
1965	Antwerpen	6	20.809	10.319	49,6	157.220	6,6
	Brussel	8	25.629	12.000	46,8	214.183	5,6
	Leuven	1	7.702	4.532	58,8	54.369	8,3
	Gent-Eeklo	0		± 2.000		77.051	± 2,6
	Sint-Niklaas	1			68,0		
	Zinnik	2		4.569		36.653	12,5
	Charleroi	5	13.000	6.552	50,4	95.447	6,9
	Luik	5	21.781	9.249	42,5	116.879	7,9
	Gemiddeld	28 op 28			46,0		6,5
1968	Charleroi	5	± 11.700	7.000	60,0	96.105	7,3
	Luik	5	± 25.620	11.000	± 42,9	119.813	9,2
	Brussel	5	± 22.675	17.000	75,0	127.172	13,4
	Antwerpen	7	± 22.460	9.873	44,0	165.750	6,0
	Gemiddelde	22 op 34			54,4	508.840	8,8
1971	Antwerpen	6	21.357	9.351	43,7	156.233	6,0
	Bergen	3	11.791	8.135	68,9	61.231	13,3
	Charleroi	4	13.626	8.547	62,7	86.121	9,9
	Luik	5	27.793	14.590	52,5	126.692	11,5
	Gemiddelde	18 op 30		40.623	54,5	430.277	9,4
1974	Antwerpen	5	22.000	9.498	43,2	131.974	7,2
	Brussel	6	21.000	15.530	74,0	124.698	12,4
	Luik	6	32.000	14.548	45,5	128.759	11,3
	Bergen	2	12.000	8.000	66,7	59.051	13,4
	Zinnik	3	8.500	6.716	79,0	35.950	18,7
	Charleroi	4	14.500	9.000	62,0	97.522	9,2
	Gemiddeld	26 op 33			57,5		10,9
1977	Antwerpen	6	22.217	10.531	47,4	143.653	7,3
	Luik	6	32.331	14.701	45,5	144.700	10,2
	Bergen	4	12.000	7.399	61,7	66.565	11,1
	Zinnik	2	8.500	6.143	72,3	41.220	14,9
	Charleroi	5	16.450	9.899	60,2	105.817	9,4
	Namen	2	7.400	3.721	50,3	53.190	7,0
	Huy-Waremme	2	8.500	5.448	64,1	45.190	12,0
	Thuin	1	4.500	3.740	83,0	29.134	12,8
	Gemiddeld	28 op 28			55,0		9,8
1978	Charleroi	5	± 5.500	9.800	56,1	96.362	10,2
	Bergen	3	± 11.807	8.170	69,2	62.310	13,1
	Gemiddeld	8 op 9			65,8		13,1

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

Zoals bij de CVP-PSC vertoont de deelname-graad aan de poll-verrichtingen van de BSP-PSB in de vergelijkbare periode (1958-1965) een dalende tendens. Vanaf 1968 stijgt de deelname terug en blijft tot 1978 tamelijk constant rond de 55 %. Hier kan dus gewag gemaakt worden van een opvallend constante deelnemingsgraad, met een éénmalige verstoring in 1965. De hoge score in 1978 is uitsluitend toe te schrijven aan de traditioneel hoge deelnemingsgraad van de resterende arrondissementen Charleroi en Bergen.

In tegenstelling met de CVP-PSC neemt de verhouding pollers/kiezers gestadig en regelmatig toe. Dit kan enerzijds verklaard worden door het tamelijk gelijk blijven van het aantal leden en pollers tijdens deze 20 jaar, wat blijkt uit de gegevens voor de federaties Antwerpen, Brussel, Luik en Charleroi. Anderzijds is er de opvallende neergang van het stemcijfer tijdens de periode 1958-1978. De correlatie tussen de verhouding pollers/kiezers en het globale kiescijfer van de BSP-PSB in de diverse arrondis-

TABEL VIII

Deelname aan de polls van de liberale partijen 1958-1978

Jaar (1)	*Arrondissement* (2)	*Aantal gepolde kamerleden* (3)	*Aantal leden* (4)	*Aantal pollers* (5)	*% pollers t.a.v. leden* (6)	*Kiezers* (7)	*% pollers t.a.v. kiezers* (8)
1958	Brussel	6	20.000	12.000	60,0	139.573	8,6
	Gemiddelde	6 op 14					
1961	Brussel	6	19.000	9.680	50,9	131.964	7,3
	Luik	2		1.500		40.516	3,7
		8 op 8					
1965	Brussel	11		9.113		251.265	3,6
	Charleroi	2			+ 50,0		
	Marche-Arlon-Bastogne	1		448		7.518	6,0
	Gemiddeld	13 op 13					
1968	Luik	4			+ 50,0		
	Brussel	8	12.247				
		12 op 13					
1971	Charleroi	1		400		25.765	1,6
		1 op 3					
1974	Geen polls						
1977	Geen gegevens						
1978	Brussel (PRLW)	1		3.032		41.460	7,3
		1 op 3					

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

sementen bedraagt —0,89, wat erop wijst dat de fluctuaties van het kiescijfer in grote mate de stijging van de verhouding pollers/kiezers determineert ($r^2=0,79$).

De absolute omvang van het ledenbestand en de pollers vertoont bij de socialisten, in weerwil van de electorale afgang, een opmerkelijke stabiliteit. Hierdoor stijgt ook de verhouding leden/kiezers, waardoor het representatief karakter van de partij t.a.v. haar kiezerskorps, mutatis mutandis, versterkt wordt.

C. *De deelname aan de polls door de liberale partijleden.*

De gegevens m.b.t. de partijleden en de pollers zijn te sporadisch om enige significante tendens vast te stellen.

Volledigheidshalve worden zij in Tabel VIII weergegeven.

5. De betekenis van de teloorgang van de poll voor de interne partijdemocratie.

Sommige auteurs beschouwen de polls als een obstakel voor de democratie (13). De kandidaten zouden in de eerste plaats hun dienstbetoon-cliënten, die partijlid zijn, mobiliseren. Deze partijleden zouden hun stem eerder uitbrengen uit dankbaarheid voor de bewezen diensten dan als uiting van steun t.a.v. de programmatische opstelling en de eventuele parlementaire verdiensten van de kandidaat. Ook wordt gewezen op de beperkte opkomst van de partijleden bij de stemmingen over de samenstelling van de kieslijst. De evolutie van het absenteïsme bij deze voorverkiezingen is echter moeilijk te vergelijken met het absenteïsme bij de eigenlijk verkiezingen, aangezien voor deze laatste de stemplicht geldt (14).

Volgens de meeste auteurs is de poll een belangrijke uiting van democratie binnen de partijen. De poll zou de pluralistische verdeling van de mandaten over de groepen binnen een partij waarborgen (15). De poll zou een efficiënt afweerinstrument zijn van de locale besturen tegen de ingrepen van nationale partijinstanties (16). Volgens W. Dewachter is de wijze waarop een partij haar kieslijsten samenstelt, een belangrijke indicator van de binnenpartijdige democratie. Uiteraard wordt de binnenpartijdige democratie niet alleen door de aard van de deelneming van de partijleden aan de lijstsamenstelling bepaald, doch ook door de deelnemingskansen en de

---

(13) F. PERIN, *La démocratie enrayée,* Brussel, 1960, blz. 30.

(14) L. DE WINTER, « Officiële en reële omvang van het absenteïsme bij de naoorlogse parlementsverkiezingen », in *Res Publica,* XX, (1978), 4, blz. 685-692.

(15) A. PHILIPPART, *loc. cit.,* blz. 391.

(16) Y. NUYENS, *loc. cit.,* blz. 253.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

effectieve deelname van de leden aan de politieke besluitvorming van de partij ; dit betreft o.a. de verkiezing van de partijbestuursorganen, de verspreiding van informatie, de frequentie en aard van de ledenvergaderingen enz... (17).

Tenslotte is de aard der lijstsamenstelling nauw verbonden met de middelen waarover de nationale partijbesturen beschikken om de partijdiscipline bij hun parlementsleden af te dwingen. Volgens een studie van de Amerikaanse politoloog J. Obler over het rebellerend gedrag van Belgische parlementsleden in de periode 1961-1968, hebben noch de lokale partijleiders noch de nationale partijtopfiguren zich verzet tegen de herverkiezing van parlementsleden die de stemdiscipline in het parlement hadden doorbroken (18).

Dit uitblijven van sancties kan door drie factoren verklaard worden. Vooreerst heeft de tendens van de partijleden en militanten om zich nauwer met hun kiesomschrijving dan met de nationale partijorganisatie te identificeren, de interventie van de nationale partijbesturen tegengewerkt. Een tweede factor is de verdeeldheid zelf binnen de toporganen van de partijen, waar de dissidente parlementsleden meestal op de sympathie van enkele partijleiders konden rekenen. Tenslotte vormde de massale deelname van de partijleden aan de selectie van de parlementsleden d.m.v. de polls een waarborg tegen interventies van de nationale partijorganen. Deze kunnen wel de kleine groep van arrondissementele bestuursleden manipuleren om zich tegen de kandidatuur van een rebellerend parlementslid te verzetten, doch de duizenden pollers hiervan te overtuigen is een veel zwaardere opdracht. Uit ons onderzoek blijkt dat gebruik van de poll bij de lijstsamenstelling sterk aan belang heeft ingeboet, voor de PVV-PLP en de CVP-PSC reeds vanaf 1968. D.w.z. dat de bevindingen van Obler niet kunnen geëxtrapoleerd worden voor de periode 1968-1978, aangezien één der waarborgen tegen sancties van de nationale partijleidingen tegen rebellerende parlementsleden is weggevallen. De middelen die de partijleidingen hebben om dissident gedrag van hun parlementsleden af te straffen zijn m.a.w. de laatste 20 jaar toegenomen. Of zij er het voorbije decennium effectief gebruik van gemaakt hebben kan slechts aangetoond worden door een diepgaand onderzoek naar de machtsrelaties tussen fracties en partijbesturen, wat echter buiten het bestek van dit onderzoek valt.

---

(17) W. DEWACHTER, *op. cit.*, blz. 155.

(18) J. OBLER, « Le rôle des dirigeants nationaux de parti dans la sélection des candidats parlementaires : le cas de la Belgique », in *Courrier Hebdomadaire du CRISP*, nr. 591, 9 februari 1973, blz. 30-32.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

Gelet op de vastgestelde teloorgang van de polls in de periode 1958-1978 en het belang van de lijstsamenstelling voor de interne partijdemocratie, kan besloten worden dat de oligarchiseringstendens binnen de drie traditionele partijen zich de voorbije twee decennia heeft voortgezet. De Belgische politieke partijen ontsnappen dus evenmin aan de door R. Michels vastgestelde « ijzeren wet der oligarchisering » (19).

6. **Besluit.**

Ondanks het toenemend aantal voorkeurstemmen worden er haast geen parlementairen gekozen buiten de nuttige volgorde. De kiezer bepaalt m.a.w. slechts het aantal mandaten dat elke partij toegewezen krijgt, en niet de concrete personen die deze mandaten zullen bekleden.

Vanuit democratisch oogpunt stelt zich dan ook de vraag hoeveel personen bij dit machtsmoment zijn betrokken. Alhoewel ook aan de algemene ledenpoll nadelen verbonden zijn, biedt deze vorm van voorverkiezing toch aanzienlijke inspraakkansen aan alle partijleden en vormt de poll een bescherming voor rebellerende parlementsleden tegen sanctionerende interventies van de nationale bestuursorganen.

Terwijl in 1958 in de drie traditionele partijen 90 % der verkozen kamerleden via een algemene ledenpoll op de kieslijsten geplaatst werden, is deze vorm van binnenpartijdige democratie nadien in onbruik geraakt, bij de CVP-PSC reeds vanaf 1968 en bij de PVV-PLP vanaf 1971. De BSP-PSB heeft veel langer aan de poll-techniek vastgehouden, doch ook hier wordt langzaam maar zeker overgestapt naar andere vormen van lijstsamenstelling. De opkomst van de leden van de CVP-PSC wordt in de periode 1958-1965 gekenmerkt door een stijgende absenteïsmegraad. De BSP-PSB daarentegen kent sinds 1958 een opvallend constante absolute en relatieve opkomst van haar partijleden, in weerwil van haar inkrimpend kiezerskorps.

De nationale en federale partijbesturen hebben sinds 1958 de besluitvorming inzake lijstsamenstelling en de selectie van de parlementaire vertegenwoordigers geleidelijk naar zich toegetrokken. Of deze oligarchiseringstendens zich ook heeft voortgezet m.b.t. andere besluitvormingsmateries (samenstelling partijorganen, deelname aan regering en beoordeling regeringsbeleid, partijprogramma, verspreiding van informatie, enz...) blijft een open vraag.

---

(19) R. MICHELS, *Democratie en Organisatie*, Rotterdam, 1969, 191 blz.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

Summary : The primaries for the Belgian general elections since 1958.

The lists of candidates, proposed by the parties for the Belgian general elections, is quite determinative. Due to electoral code arrangements, and, notwithstanding the growing proportion of preference votes, only those candidates who are placed within the « necessary sequence » of the lists (i.e. the number of seats a party gains in a definite arrondissement) get actually elected. Consequently, the Belgian voter does not appoint the mandataries, but only the number of mandates due to the several parties.

The statutes of the three major Belgian parties (christian democrats, socialists and liberals), provide large participative opportunities for their members, through the so-called general member polls. In this kind of primary system, all party members are franchised to elect the candidates for their party-lists.

The elections of the past twenty years show a growing tendency to deviate from these statutary guaranteed participation. In 1958, 89 % of all representatives were placed on their party-lists by general member polls ; in 1978, only 10 %. Thus, the conclusive phase of the composition of the partylists has become, since 1958, increasingly a matter where only the national or federal party executives and councils decide upon.

Bibliografie van de lijstensamenstelling voor de parlementsverkiezingen in de periode 1958-1980.

AUGUSTIJNEN, W., « De samenstelling van de kandidatenlijsten van de Volksunie voor de parlementaire verkiezingen van 7 november 1971 », in *Res Publica,* XIV, (1972), 2, pp. 279-285.

BOEYNAEMS, M., « De lijstensamenstelling in de PVV », in *Res Publica,* XIV, (1972), 2, pp. 251-278.

CEULEERS J., « De lijstensamenstelling in de BSP », in *Res Publica,* XVI, (1974), 3-4, pp. 373-386.

CEULEERS J., « De liistensamenstelling in de Belgische Socialistische Partij », in *Res Publica,* XVI, (1977), 3, pp. 411-421.

DEGUELLE, C., HERREMANS, M.P., *Les élections législatives belges du 1er juin 1958,* Brussel, 1959, 316 p.

DEWACHTER, W., *De wetgevende verkiezingen als proces van machtsverwerving in het Belgisch politiek bestel.* Antwerpen, 1967, pp. 110-166.

DEWACHTER, W., « De voorverkiezingen tot samenstelling van het Belgisch parlement », in *Onze Alma Mater,* XXIV, (1970), 3, pp. 156-172.

DEWACHTER, W., « De parlementsverkiezingen van 7 november 1971 : grote personeelswisseling maar weinig verandering », in *Res Publica,* XV, (1973), 5, pp. 859-881.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

LAVAERT, F., « De lijstensamenstelling in de Kommunistische Partij », in *Res Publica,* XIV, (1972), 2, pp. 295-300.

LEWINE, R., « La formation des listes électorales du Parti Communiste de Belgique », in *Res Publica,* XI, (1969), 1, pp. 123-131.

MIERMANS, M., *De lijstensamenstelling voor de parlementsverkiezingen van 1958 in België,* Leuven, 1972, 172 p.

NUYENS, Y., « De selectie van kandidaten en de politieke partijen in België », in *Res Publica,* VIII, (1966), 2, pp. 233-253.

OBLER, J., « Le rôle des dirigeants nationaux de parti dans la sélection des candidats parlementaires : le cas de la Belgique », in *Courrier Hebdomadaire du CRISP,* nr. 591, (1973), p. 32.

PHILIPPART, A., « Les polls électoraux », in *Res Publica,* XVI, (1974), 3-4, pp. 378-404.

PLAVSIC, W., « La composition des listes au FDF et au RW », in *Res Publica,* XIV, (1972), 2, pp. 287-293.

SLOSSE, E., « De lijstensamenstelling in de Volksunie », in *Res Publica,* XI, (1969), 1, pp. 133-146.

SWAELEN, F., « De samenstelling der kandidatenlijsten in de Vlaamse CVP », in *Res Publica,* XI, (1969), 1, pp. 75-94.

X., « La confection des listes et la désignation des candidats », in *La Revue Nouvelle,* XXIV, (1968), 5, pp. 512-517.
Sinds de verkiezingen van 1961 publiceert de *Courrier Hebdomadaire du CRISP* bij elke verkiezing een uitvoerige beschrijving van de samenstelling van de kieslijsten.

X., « Les polls préparatoires aux élections législatives du 26 mars 1961 », in *Courrier Hebdomadaire du CRISP,* nrs 98, 99, 100, 102, 103, 109, 1961.

X., « Les polls préparatoires aux élections législatives de mai 1965 » (I, II, III, IV), in *Courrier Hebdomadaire du CRISP,* nrs 279, 282, 284, 285, 1965.

X., « La préparation des élections législatives du 31 mars 1968 : La stratégie des candidatures dans les partis » (I en II), in *Courrier Hebdomadaire du CRISP,* nr. 400-401, 1968.

X., « La préparation des élections législatives du 7 novembre 1971 : la stratégie des candidatures dans les partis » (I, II, III), in *Courrier Hebdomadaire du CRISP,* nrs 537, 538, 539, 1972.

X., « La préparation des élections législatives du 10 mars 1974 : la stratégie des candidatures dans les partis » (I, II, III), in *Courrier Hebdomadaire du CRISP,* nrs 634-635-636, 1974.

X., « Le renouvellement des candidatures aux élections législatives », in *Courrier Hebdomadaire du CRISP,* nrs 761-762, 1977.

X., « Le renouvellement des candidatures en vue des élections législatives du 17 décembre 1978 » (I, II), in *Courrier Hebdomadaire du CRISP,* nrs 820-821, 1978.

★